

Handelspolitisk handlingsrom for alle

Etter månedsvis med kompliserte forhandlinger og dragkamp i Kongressen signerte Joe Biden på sensommeren 2022 en omfattende industripolitisk skattepakke kalt *Inflation Reduction Act* (IRA). Dette programmet setter til side store offentlige midler som skal støtte industriproduksjon, knyttet til krav om at produksjonen skal foregå i USA. Virkemidlene inkluderer skattefritak og støtte til kommuner og selskaper som implementerer fornybar teknologi, utfasing av fossil energi i elektrisitetsproduksjon og storsatsning på elektriske biler. Totalt beløper programmet seg til \$369 milliarder i subsidier til grønn industri, i tillegg til ca. \$100 milliarder i subsidier for å redusere priser på helseforsikring og legemidler. Generelt er IRA mindre omfattende og ambisiøs enn det tilsvarende *Green New Deal*-programmet opprinnelig foreslått av Bernie Sanders, spesielt når det kommer til sosial omfordeling. Programmet inneholder likevel enkelte skattemessige grep som en 15 % selskapskatt og 1 % skatt på tilbakekjøp av aksjer.

IRA er et bredt politisk kompromiss, og de grønne tiltakene har derfor blitt pakket sammen med store konsesjoner for oljeutvinning i Mexicogulfen og utenfor Alaska, salg av store føderale landområder for olje- og gassleting, i tillegg til dereguleringer som vil gjøre det lettere å bygge oljerørledninger og eksportterminaler for fossil energi. Tross sine svakheter er programmet anslått å kunne føre til en betydelig reduksjon av amerikanske klimagassutslipp, med optimistiske anslag på 40 % fra 2005-nivå innen 2030. Innføringen av IRA har medført at flere norske og europeiske selskaper vurderer å flytte produksjonen sin ut av Europa, for å nyte godt av det amerikanske subsidieregimet. EU og Norge har gått ut med beskyldninger om proteksjonisme, men vil mest sannsynlig tvinges til å gjøre om på sin industripolitikk og bruke mer aktive virkemidler for å holde på sin egen industriproduksjon.

Avglobalisering og intervensjonistiske stater

Bruduljene rundt IRA er del av et større skifte som har foregått de siste årene, der sentrale industriland beveger seg vekk fra det nyliberale frihandelparadigmet mot mer aktiv statlig påvirkning på økonomien og konfrontasjoner med økonomiske rivaler. Rike land har alltid til en viss grad beskyttet sine egne industrier og ignorert frihandelsregler når det har passet dem, samtidig som de har lagt press på land i den globale periferien om å følge frihandelsdogmer og sparepolitikk. Men de siste årene, i tråd med en kronisk stagnerende verdensøkonomi og kriser på rekke og rad, har rike stater vært tvunget til å gripe mer aktivt inn i økonomien. De enorme krisepakkene som ble vedtatt under koronapandemien er et klart uttrykk for dette, men den overordnede trenden har pågått siden bankene ble reddet etter den internasjonale finanskrisen i 2008.

Tendensen mot mer intervensjonistiske stater er også drevet av økende stormaktsrivalisering som gjør forsyningslinjer for en rekke varer mer usikre, og som er bakgrunnen for at USA nå for eksempel ønsker å investere \$280 milliarder i oppbygging av halvleder-produksjon, for å gjøre seg mindre avhengige av det geopolitisk eksponerte Taiwan. Dette har fått mange til å snakke om en form for avglobalisering, selv om omfanget av internasjonal handel fortsatt er på historisk høye nivåer.

Et globalt handelspolitisk skifte?

Alt dette utgjør et betydelig skifte, men vil det lede til en mer rettferdig og demokratisk økonomisk utvikling globalt? Samtidig som stormaktene og rike land bruker mer oppfinnsomme virkemidler for å sikre sine egne økonomiske interesser, påfører de fortsatt mest mulig frihandel på landene i den globale periferien. Det fremstår hyklersk når rike land i dag gjennomfører støtteprogrammer som de i går kritiserte eller regelrett saksøkte land i sør for å gjennomføre. India ble i 2018 trukket for tvistedomstolen i WTO av nettopp USA for subsidiering av solenergi og krav om lokal produksjon, altså samme type program som Biden-administrasjonen nå har igangsatt. EU saksøkte i sin tur Indonesia sent i 2022 for at de hadde implementert eksportbegrensninger på nikkell. Disse eksemplene på rike lands dobbeltmoral vitner om at deres fremste anliggende er å hegne om sin egen fremskutte posisjon i det globale makthierarkiet i en fremtid der verdensøkonomien blir mer dekarbonisert. Uten en radikal omlegging av det materielle ressursforbruket i Nord vil fornybarsatsningene til de rike landene også måtte innebære en ny bølge av ekstraktiv utbytting for å sikre råmaterialene som skal til for å dekarbonisere økonomiene deres energienhet for energienhet.

At de nyliberale frihandelsdogmene står for fall er en velkommen utvikling, men ikke hvis den bare gjelder for noen få privilegerte land.

Attac Norge krever:

- Reform av WTO-reglene for å sikre handelspolitisk handlingsrom for land i Sør, slik at de kan utvikle økonomiene sine på egne premisser.
- Grunnleggende endringer i dagens multilaterale finansinstitusjoner for å bryte opp skjevfordelingen av økonomisk makt mellom landene i verden.